

POSŁOWIE

Zbiór siedmiu opracowań składających się na publikację stanowi audytową analizę porównawczą prezentującą Łódź na tle lub w kontekście innych wielkich miast Polski, a niekiedy również miast europejskich poza naszym krajem, na początku bieżącego stulecia.

Przedmiotem porównania były elementy sytuacji demograficznej rynku pracy, edukacji na poziomie wyższym, potencjalna dostępność pomocy instytucjonalnej (pозarodzinnej) adresowanej do osób starszych ze względu na ich wiek i stan zdrowia, porównywano także zakres degradacji i ochrony środowiska.

Powtarzając tylko wybrane, zamieszczone w opracowaniach konstatacje odnoszące się do procesów demograficznych warto zauważyć, że ubytek naturalny ludności Łodzi, co do jego bezwzględnych rozmiarów i natężenia jest większy niż w porównywanych miastach kraju (Poznań, Wrocław, Kraków) i utrzymuje się dłużej wykazując oznaki trwałości. Fakt ten w długiej perspektywie czasowej może prowadzić do utraty zajmowanej dzisiaj pozycji miasta pod względem liczby mieszkańców, redukuje również wielkość kapitału ludzkiego i społecznego. Nie rozpatrując w tym miejscu szerzej wszystkich zdarzeń składających się na ruch naturalny i dynamikę demograficzną, zauważmy, że Łódź traktowana jako podregion (NTS 3) w roku 2009 legitymowała się najniższą wartością parametru e_0 dla mężczyzn (przeciętne dalsze trwanie życia noworodka), wśród mieszkańców miast wszystkich 66 analogicznych jednostek. W przypadku kobiet była to pozycja przedostatnia.

Badania atrakcyjności migracyjnej wielkich polskich miast w bieżącym dziesięcioleciu (z pominięciem stolicy) wykazują upośledzoną w stosunku do Krakowa, Wrocławia i Poznania pozycję Łodzi. Nie może więc to miasto oczekiwać w najbliższej przyszłości rekompensowania ubytku naturalnego saldami migracji, które przez ostatnie lata (z wyjątkiem wybranych grup wieku) były systematycznie ujemne.

Podobnie, jak inne wielkie miasta kraju, Łódź legitymuje się wysokim odsetkiem nierodzinnych gospodarstw domowych. W roku 2002 ich udział wśród ogółu tych jednostek sięgał 38%. Przeważały tu gospodarstwa jednoosobowe (35,4%). Wskaźnik samodzielności zamieszkiwania gospodarstw domowych był w roku 2002 w Łodzi najwyższy w porównaniu do innych porównywanych miast (prawie 80%). Należy jednak mieć na uwadze, iż samodzielność jest tylko jednym z elementów warunków mieszkaniowych.

Własność jako tytuł do zajmowanego przez gospodarstwo mieszkania była zjawiskiem porównywalnie częstym w polskich wielkich miastach, jak w odpowiadających im jednostkach osadniczych Czech czy Niemiec (na początku stulecia w 14–24% w przypadkach tytułem do zajmowanego mieszkania była tam własność).

Pochodną struktur i procesów ludnościowych na danym obszarze (np. w dużym mieście) jest sytuacja na rynku pracy od strony podażowej. W Łodzi, ze względu na rodzaj przemysłu poddającego się z trudnościami restrukturalizacji w okresie przemian ustrojowych skala i stopa bezrobocia była i pozostaje wyższa w porównaniu do innych miast, których infrastruktura i gospodarka wykazują większe możliwości adaptacyjne. Pozbawia to wymienioną aglomerację miejską wystarczającej siły przyciągającej (*pull factors*) potencjalnych migrantów jak i inwestorów, dzięki którym w ciągu XIX i do połowy XX stulecia Łódź ukształtowała się jako potężny ośrodek przemysłu tekstylnego nie mogącego współcześnie sprostać konkurencji innych odległych terytorialnie rynków.

Ważnym elementem przebudowy struktury społeczno-ekonomicznej miasta, zwłaszcza wielkiego, może być rozwój edukacji na każdym poziomie, szczególnie jednak na wyższym, która staje się względnie trwałym czynnikiem przyciągającym osoby w określonym wieku. Doświadczają tego w ostatnich dwu dziesięcioleciach wszystkie wielkie miasta Polski łącznie z Łodzią. Wystąpił w nich bezprecedensowy wzrost współczynników skolaryzacji na poziomie wyższym, których wartości przewyższają obecnie wysokości analogicznych mierników w niektórych uniwersyteckich miastach Europy zachodniej i południowej.

Efektem przemian w strukturze demograficznej mieszkańców wielkich miast Polski jest proces starzenia się ludności, którego zaawansowanie w Łodzi w stosunku do pozostałych porównywalnych jednostek jest najwyższe. Prognozy demograficzne przewidują utrzymanie się sygnalizowanego stanu rzeczy. Ponieważ stan zdrowia, w tym niepełnosprawność, silnie są powiązane z wiekiem, przesądzony jest wzrost zgłaszanego zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, w tym także te świadczone instytucjonalnie. Już obecnie, jak wykazały badania, Łódź wyróżnia się wśród czterech porównywanych miast najwyższą liczbą miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej, gdzie świadczone są całodobowe usługi opiekuńcze. Biorąc pod uwagę proces starzenia się w tym przyrost liczby osób sędziwych, należy liczyć się z koniecznością rozbudowy infrastruktury w zakresie form i rozmiarów pomocy instytucjonalnej kierowanej do seniorów.

Jednym z ważnych wyznaczników pozycji miasta w grupie porównywanych jednostek jest stan i ochrona środowiska, o których decyduje szereg zmiennych traktowanych jako diagnostyczne. Mogą być nimi np.: zużycie wody w gospodarstwach domowych *per capita*, odsetek ścieków oczyszczanych wśród odpro-

wadzanych, emisja szkodliwych gazów i pyłów w t/km², powierzchnia terenów zielonych w % ogółem powierzchni badanej;

Budując syntetyczne wskaźniki stanu środowiska w oparciu o 14 zmiennych diagnostycznych dla miast polskich o liczbie mieszkańców powyżej 300 tys., zauważa się umiarkowanie korzystną sytuację Łodzi w tej grupie. Pod względem bliskości do sytuacji wzorcowej Łódź ustępowała Lublinowi, Bydgoszczy i Katowicom. Wrocław, Poznań i Kraków zajmowały pod tym względem pozycje najbardziej odległe od wzorca.

Biorąc pod uwagę wszystkie rozpatrywane w tej pracy grupy charakterystyk – demograficznych, ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, można uznać, że miejsce Łodzi wśród największych miast naszego kraju nie jest satysfakcjonujące. Warunkami poprawy sytuacji w tym względzie są m.in. starania o rozwój i racjonalne wykorzystywanie kapitału ludzkiego dla potrzeb miejscowych oraz inspirowanie i wspieranie inicjatyw lokalnych, regionalnych i krajowych wprowadzających Łódź do sieci powiązań metropolitarnych stanowiących pole dla rozwoju użytecznych technologii i usług wzbogacających jakość życia mieszkańców.

Jerzy T. Kowaleski
Agnieszka Rossa